

Beata Kupis

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna w Łodzi

dr hab. Robert Zakrzewski, prof. UŁ

Uniwersytet Łódzki

dr Janusz Kupis

Uniwersytet Łódzki

Egzaminator egzaminu maturalnego z chemii, czyli ważne ogniwo systemu egzaminów zewnętrznych

Egzaminy zewnętrzne zmieniły polską edukację. Jedną z podstawowych cech systemu egzaminów zewnętrznych było postawienie każdego zdającego w jednakowych warunkach egzaminowania, co oznaczało i oznacza do dziś, że np. każdy egzaminowany z chemii:

- zna wymagania egzaminacyjne
- pracuje samodzielnie
- rozwiązuje zadania zamknięte i zadania otwarte zawarte w arkuszach egzaminacyjnych takich samych w całym kraju.

Zadania otwarte, które wymagają zredagowania przez zdającego samodzielnej odpowiedzi, muszą być precyzyjnie ocenione przez dobrze przygotowanego nauczyciela – egzaminatora zewnętrznego. Dotyczy to wszystkich przedmiotów egzaminacyjnych, w tym także chemii. Obiektywizm sprawdzania i oceniania zadań otwartych z chemii może zostać osiągnięty tylko wtedy, gdy egzaminatorzy w całym kraju oceniają prace zdających według jednolicie stosowanych, udostępnionych im przez Centralną Komisję Egzaminacyjną (CKE) i okręgowe komisje egzaminacyjne (OKE) precyzyjnych *Zasad oceniania rozwiązań zadań*. Wymaga to właściwego przygotowania kandydatów na egzaminatorów, a także czynnych egzaminatorów. Szkolenia kandydatów na egzaminatorów egzaminu maturalnego z chemii (jak i szkolenia egzaminatorów) były i są organizowane przez okręgowe komisje egzaminacyjne. Celem szkoleń dla kandydatów na egzaminatorów egzaminu maturalnego z chemii jest przygotowanie nauczycieli biorących udział w tym szkoleniu do wykonywania zadań egzaminatora, a w szczególności:

- rozwinięcie u uczestników umiejętności trafnego, rzetelnego i obiektywnego sprawdzania i oceniania zadań otwartych zastosowaniem ustalonych ogólnopolskich *Zasad oceniania rozwiązań zadań*
- nabycie umiejętności sprawdzania i oceniania zadań we współpracy z innymi egzaminatorami i przewodniczącym zespołu egzaminatorów (PZE)
- kształtowanie współodpowiedzialności za egzamin.

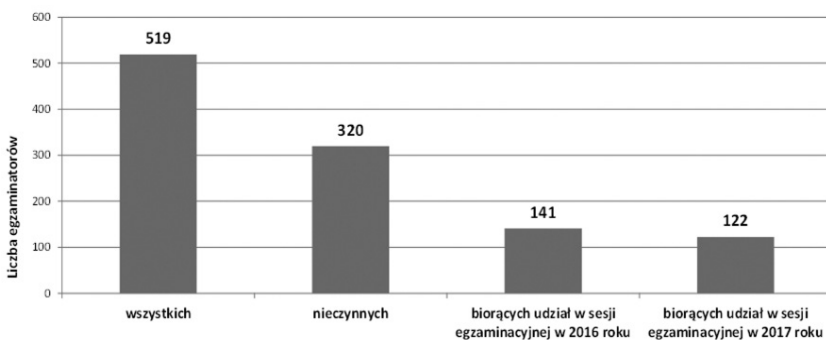
W wyniku szkoleń kandydatów na egzaminatorów egzaminu maturalnego z chemii powinno nastąpić między innymi:

- doprowadzenie do sytuacji, w której różnice w uzyskanej przez poszczególnych zdających liczbie punktów odzwierciedlają różnice w nabytych przez nich umiejętnościach, a nie wynikają z dowolnego lub nieprecyzyjnego stosowania przez egzaminatorów egzaminu maturalnego z chemii *Zasad oceniania rozwiązań zadań*
- umożliwienie porównywania wyników egzaminacyjnych, wynikającego z faktu, że prace egzaminacyjne zdających oceniane są z zachowaniem identycznych procedur, mimo że sprawdzanie dokonywane jest przez różnych egzaminatorów.

Egzaminatorzy egzaminu maturalnego z chemii

W Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łodzi szkolenia kandydatów na egzaminatorów egzaminu maturalnego z chemii organizowane były od 2000 roku. Na początku zainteresowanie tymi szkoleniami było bardzo duże i w związku z tym szkolenia odbywały się często. Dzisiaj szkolenia kandydatów na egzaminatorów egzaminu maturalnego z chemii odbywają się niezwykle rzadko – średnio raz na dwa lata. Uzależnione jest to od liczby chętnych nauczycieli z dwóch województw: łódzkiego i świętokrzyskiego.

Aktualnie na liście egzaminatorów wpisanych do ewidencji egzaminatorów Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łodzi w zakresie egzaminu maturalnego z chemii znajduje się 519 osób. Biorąc pod uwagę kilka ostatnich sesji egzaminacyjnych egzaminu maturalnego z chemii, wyraźnie daje się zaobserwować, że z roku na rok liczba egzaminatorów chętnych do sprawdzania i oceniania prac egzaminacyjnych jest coraz mniejsza. Niepokoić może także fakt, że liczba tzw. nieczynnych egzaminatorów znacznie przewyższa liczbę egzaminatorów uczestniczących w sprawdzaniu i ocenianiu arkuszy egzaminacyjnych (dane dotyczące dwóch sesji egzaminacyjnych: 2016 i 2017 roku przedstawiono na wykresie 1).

Wykres 1. Liczba egzaminatorów w czasie sesji egzaminacyjnych 2016 i 2017

Zmniejszająca się z każdym rokiem liczba egzaminatorów chętnych do sprawdzania i oceniania prac egzaminu maturalnego z chemii nie jest zaskoczeniem. Praca egzaminatora nie przynosi dużych korzyści finansowych, wiąże się natomiast z dużą odpowiedzialnością, a także ze stresem, na który ma wpływ wiele czynników, między innymi: narzucone tempo pracy, presja czasu, długotrwała

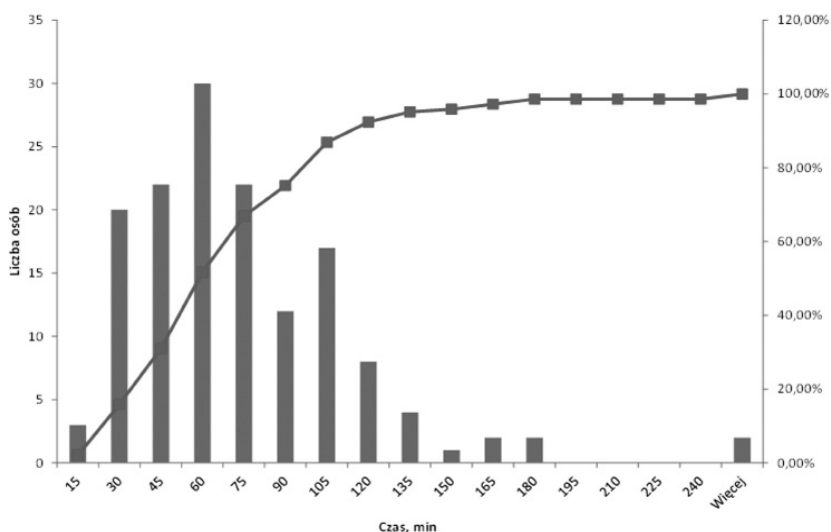
koncentracja, narzucone warunki pracy. Liczna grupa egzaminatorów rezygnuje ze współpracy z okręgową komisją egzaminacyjną na rzecz chociażby korepetycji. Wiedza i doświadczenie tych egzaminatorów połączone z umiejętnością trafnego, rzetelnego i obiektywnego sprawdzania i oceniania zadań otwartych pozwala im na profesjonalne przekazywanie wiedzy i bardzo dobre przygotowanie uczniów do egzaminu maturalnego.

Kształtowanie współodpowiedzialności za egzamin

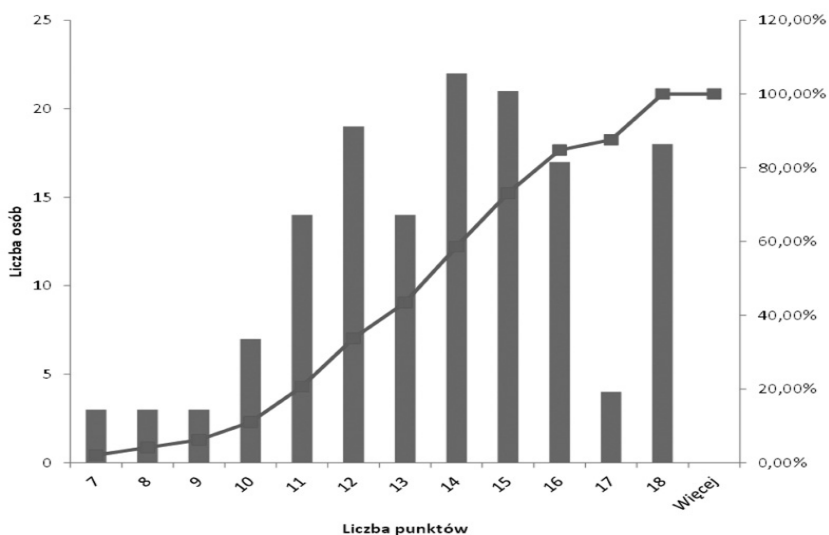
Podstawowym zadaniem każdego egzaminatora, w tym także egzaminatora egzaminu maturalnego z chemii, jest ocenianie rozwiązań zdających zgodnie z ustalonymi, jednolitymi w całym kraju *Zasadami oceniania rozwiązań zadań*. Aby prace egzaminacyjne zostały sprawdzone i ocenione w sposób porównywalny i zgodny z ustalonymi kryteriami, niezbędne jest odpowiednie przygotowanie egzaminatorów. Dlatego egzaminatorzy powinni uczestniczyć w okresowych szkoleniach organizowanych przez okręgowe komisje egzaminacyjne. Oprócz tradycyjnych szkoleń, które w Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łodzi organizowane są dwa razy w roku, egzaminatorzy raz w roku zapraszani są mailowo do odwiedzenia serwisu *Moodle OKE* w Łodzi i wykonania zamieszczonego tam ćwiczenia. Egzaminatorzy mają dostęp do tzw. *Materiałów do pobrania*, to znaczy *Informacji wstępnej do quizu* (ćwiczenia), *Treści zadań* oraz *Zasad oceniania rozwiązań zadań*; po zapoznaniu się z tymi materiałami mogą przystąpić do sprawdzania i oceniania przygotowanych zadań. W mailowym zaproszeniu wystosowanym do egzaminatorów oraz w przytoczonych *Materiałach do pobrania* omówiony jest cel ćwiczenia (quizu), podana jest także informacja, że ćwiczenie to jest obowiązkowe dla wszystkich tych osób, które chcą podjąć pracę w zespole egzaminatorów w najbliższej sesji egzaminacyjnej, oraz podany jest termin wykonania ćwiczenia. Termin wykonania ćwiczenia zazwyczaj zmieniany jest kilka razy, tzn. wydłużany na prośbę przewodniczących zespołów egzaminatorów (PZE), którzy mają problem ze skompletowaniem składu zespołu. Egzaminatorzy mają także podaną informację, iż ocena uzyskana za rozwiązanie ćwiczenia (quizu) nie będzie miała wpływu na rekrutację do zespołu.

Każdy z egzaminatorów, który zalogował się do serwisu *Moodle* i wykonał ćwiczenie, otrzymał informację zwrotną co do liczby zdobytych punktów. Egzaminatorzy mieli możliwość tylko jednego podejścia, podczas którego oceniali zamieszczone rozwiązania zadań; kolejność rozwiązań zadań do oceny była dobierana w sposób losowy, o czym egzaminatorzy byli informowani. Czas wykonania ćwiczenia był ograniczony do 180 minut (dane na wykresie 2).

Za poprawne ocenienie wszystkich zamieszczonych rozwiązań egzaminator mógł otrzymać 18 punktów, oznacza to, że egzaminator musiał podjąć 18 decyzji (każde poprawnie ocenione zadanie skutkowało przyznaniem 1 punktu oceniającemu je egzaminatorowi, niezależnie od liczby punktów, jaką mógł otrzymać zdający za rozwiązanie tego zadania). Wyniki uzyskane przez egzaminatorów, którzy wykonali ćwiczenie przed majową sesją egzaminacyjną w 2017 roku, przedstawia wykres 3.

Wykres 2. Czas przeznaczony przez egzaminatorów na wykonanie ćwiczenia

Wykres 3. Liczba punktów za wykonane ćwiczenia

Gdy termin wykonania ćwiczenia minął, egzaminatorzy otrzymali kolejną mailową informację (przekazywaną także telefonicznie przez przewodniczących zespołów egzaminatorów) z OKE w Łodzi, z której wynikało, że istnieje kolejna możliwość odwiedzenia serwisu Moodle OKE w Łodzi i przypomnienia sobie własnych ocen (przyznanych punktów) wystawionych za poszczególne rozwiązania zadań. Warto zaznaczyć, że na tym etapie decyzje egzaminatorów opatrzone

są komentarzem (tzn. podana jest liczba punktów, jaką za dane rozwiązanie przyznał egzaminator, a także podane są informacje dotyczące poprawności decyzji egzaminatora i liczby punktów, jaka powinna być przyznana za dane rozwiązanie zadania). Z grupy 122 egzaminatorów tylko 41 osób (34%) kolejny raz odwiedziło serwis *Moodle* OKE w Łodzi i przypomniało sobie swoje oceny (miało możliwość przeanalizowania swoich decyzji i okazję do wyciągnięcia wniosków).

Podczas ostatniej sesji egzaminacyjnej (maj 2017 rok) poproszono egzaminatorów Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Łodzi o wypełnienie krótkiej ankiety, w której przedstawiono wyniki ostatniego ćwiczenia (przedstawiono egzaminatorom wyniki zestawione na wykresie 3). Ponieważ egzaminatorzy znacznie różnili się w ocenie rozwiązań zadań, zostali poproszeni o przeanalizowanie tych wyników oraz o podanie propozycji zmian, których wprowadzenie mogłoby wpłynąć na jakość sprawdzania i oceniania. Spośród 122 egzaminatorów biorących udział w sesji egzaminacyjnej 33 osoby (27%) nie wypełniły ankiety (oddali puste formularze). Pozostali egzaminatorzy w zasadzie nie odnosili się do zmian, których wprowadzenie mogłoby wpłynąć na podwyższenie jakości sprawdzania i oceniania rozwiązań zadań. Tylko jedna osoba wskazała dwukrotne sprawdzanie i ocenianie prac przez dwóch niezależnych egzaminatorów jako konieczną zmianę, której wdrożenie przyczyni się do poprawienia jakości sprawdzania i oceniania prac egzaminu maturalnego z chemii. Kilku egzaminatorów napisało, że szkolenia przygotowane i prowadzone przez pracowników OKE w Łodzi są profesjonalne, a atmosfera w zespołach egzaminatorów sprzyja pracy. Pozostali egzaminatorzy odnosili się do różnic w ocenie przedstawionych w ćwiczeniu rozwiązań i próbowali je usprawiedliwiać. Ich wypowiedzi najczęściej dotyczyły:

- terminu wykonania ćwiczenia – zdaniem egzaminatorów termin ten nie był najlepszy, ponieważ w tym czasie mieli oni do wykonania w szkole mnóstwo zadań i obowiązków
- problemu z logowaniem
- oceny zadań „na monitorze komputera” – zdaniem egzaminatorów szczególnie zadania obliczeniowe dużo lepiej ocenia się w wersji papierowej niż na komputerze
- zbyt małej liczby szkoleń egzaminatorów
- zbyt krótkiego czasu przeznaczonego na wykonanie ćwiczenia (quizu)
- braku możliwości kolejnych „podejść” – zdaniem egzaminatorów istniałaby wtedy możliwość poprawienia swoich ocen (swoich wyników)
- „klucza do zadań” – zdaniem niektórych egzaminatorów nie dawał on odpowiedzi na wszystkie pytania i wątpliwości (był zbyt ubogi), a rozwiązania zadań rachunkowych były specyficzne, nietypowe i rzadko spotykane podczas realnego sprawdzania w sesji; brak dostępności klucza, z którym pracowało się podczas majowej sesji egzaminacyjnej
- doboru przykładów (rozwiązań) – zdaniem niektórych egzaminatorów przykłady były nietypowe
- wątpliwości, czy podczas tego ćwiczenia ważne są ustalenia z poprzedniej sesji egzaminacyjnej, czy też opieramy się tylko na *Zasadach oceniania rozwiązań zadań*, które umieszczone są w materiałach na platformie *Moodle*

- pojęcia szkolenia – zdaniem niektórych egzaminatorów szkolenie zakłada popełnianie błędów
- świadomości, że wyniki nie mają „większego wpływu” na rekrutację do pracy w zespole egzaminatorów – informacja ta przekazana egzaminatorom przed przystąpieniem do wykonania ćwiczenia (quizu) nie działa mobilizująco
- braku możliwości konsultacji i dyskusji z innym egzaminatorem na temat danego rozwiązania.

Analiza wypowiedzi egzaminatorów zmusza do pewnych refleksji i wniosków. Oczywiście trudno się odnieść do zbyt krótkiego czasu przeznaczanego na wykonanie ćwiczenia, czy też braku możliwości kolejnych podejść. Nie przekonują także argumenty mówiące o tym, że szkolenia z definicji upoważniają do popełniania błędów, oraz te, w których egzaminatorzy odwołują się do braku mobilizacji po otrzymaniu informacji, że uzyskany wynik za rozwiązanie quizu ćwiczeniowego nie będzie wpływał na rekrutację do zespołu egzaminatorów, a także te odnoszące się do nieodpowiedniego terminu wykonania ćwiczenia (ostateczny termin wykonania ćwiczenia wyznaczony był na koniec marca). Biorąc pod uwagę fakt, że liczna grupa egzaminatorów nie odbiera maili, nie aktualizuje swoich danych, czy też w określonym terminie nie loguje się do sesji egzaminacyjnej (robi to po interwencji PZE) można się zgodzić, że w przypadku tych egzaminatorów mogły wystąpić kłopoty z logowaniem, które wpłynęły na wynik ćwiczenia. Oczywiście jest także, że licznej grupie egzaminatorów łatwiej jest oceniać rozwiązania zadań na kartce papieru niż w komputerze (szczególnie dotyczy to tych osób, które z komputerem nie pracują na co dzień – w ich przypadku może to być przyczyną uzyskania mniejszej liczby punktów za rozwiązanie quizu ćwiczeniowego). Zrozumiałe jest także, że brak konsultacji i dyskusji z innym egzaminatorem, przy ocenie niektórych zadań, mógł być przyczyną gorszego wyniku tych egzaminatorów, którzy często podczas sesji egzaminacyjnej (podczas sprawdzania i oceniania prac egzaminu maturalnego z chemii) z takich konsultacji korzystają. Warto zwrócić uwagę, że w *Informacji wstępnej do quizu* jednoznacznie wskazano egzaminatorom, że podczas wykonywania ćwiczenia powinni korzystać z *Zasad oceniania rozwiązań zadań* zamieszczonych w *Materiałach do pobrania*. Trudno także zgodzić się z egzaminatorami, którzy niski wynik uzyskany za rozwiązanie ćwiczenia chcą usprawiedliwić nietypowością zadań. Odbyte szkolenie powinno skłaniać do refleksji i wyciągania wniosków, dlatego nie może opierać się na rozwiązaniach oczywistych, niewymagających podjęcia decyzji przez egzaminatora. Analiza materiałów szkoleniowych pozwala także zauważyć, iż najwięcej kłopotu sprawia egzaminatorom ocenianie rozwiązań zadań rachunkowych oraz tych zadań, w których zdający rozbudowuje swoją odpowiedź (dodając niewymagane elementy rozwiązania) lub formuje odpowiedź nietypową.

Podczas ostatniej sesji egzaminacyjnej (maj 2017 rok) prowadzono także rozmowy z egzaminatorami. Rozmowy te dotyczyły różnych sytuacji związanych ze sprawdzaniem i ocenianiem arkuszy egzaminu maturalnego z chemii. Liczna grupa egzaminatorów wyraża przekonanie, że jeśli liczba punktów za rozwiązanie zadań arkusza egzaminacyjnego z chemii danego zdającego nie jest poprawna, to znacznie lepsza sytuacja ma miejsce wtedy, gdy wynik ten

jest zawyżony. Ponieważ nie jest to głos jednostkowy, wydaje się konieczne podjęcie takich działań, które spowodują zmianę sposobu myślenia tej grupy egzaminatorów. Oczywiście zdarzają się takie sytuacje, w których wynik egzaminu maturalnego z chemii okazuje się zaniżony. Po odkryciu błędu każda okręgowa komisja egzaminacyjna podwyższa wynik i wydaje nowe świadectwo dojrzałości (jeśli zdający posiada takie świadectwo) lub nowy aneks. Rodzi się jednak pytanie, co w sytuacji, kiedy wynik zdającego nie jest poprawny, ale nie dlatego, że jest on zaniżony, lecz zawyżony. Powszechnie wiadomo, że obecnie okręgowe komisje egzaminacyjne po ogłoszeniu wyników i wydaniu świadectw dojrzałości nie mają możliwości obniżenia wyniku egzaminu. Procedura ta jednak budzi poważne wątpliwości i z punktu widzenia każdego maturzysty jest niesprawiedliwa i nieuczciwa. Scenariusz, w którym jeden maturzysta nie dostaje się na wybrane studia tylko dlatego, że inny zdający ma zawyżony wynik egzaminu, jest czarnym scenariuszem. Opisana sytuacja nigdy nie powinna mieć miejsca i mimo tego, że problem ten nie jest nagłośniony i być może nie jest nagminny, powinien być jak najszybciej rozwiązany dla dobra zarówno zdających, jak i systemu egzaminów zewnętrznych.

Wnioski

Wszyscy jesteśmy zgodni co do tego, że sprawdzanie i ocenianie powinno być trafne, rzetelne i obiektywne. Dlatego propozycja wprowadzenia dwukrotnego sprawdzania i oceniania prac egzaminu maturalnego z chemii przez dwóch niezależnych egzaminatorów jest pomysłem wartym rozważenia i wdrożenia. Oczywiście taka zmiana musiałaby pociągnąć za sobą inne zmiany, takie jak chociażby zarezerwowanie w *Harmonogramie egzaminów* odpowiedniej daty przeprowadzenia egzaminu maturalnego z chemii. Chodzi o to, aby egzamin ten odbywał się zaraz po egzaminach z języka polskiego, matematyki i z języków obcych, tak aby sprawdzanie i ocenianie prac egzaminu maturalnego z chemii mogło trwać dłużej (ze względu na sprawdzanie i ocenianie przez dwóch niezależnych egzaminatorów). Warto także w końcu zadbać o to (choć trzeba zdawać sobie sprawę, że wymaga to ogromu zmian proceduralnych, a więc wymaga czasu i mądrych decyzji), aby każdy zdający miał świadomość, że jego wynik (w wyniku weryfikacji sumy punktów) może zostać zarówno podwyższony, jak i obniżony. Podjęcie takiej decyzji niewątpliwie wpłynęłoby również na sposób oceniania rozwiązań zadań przez wszystkich egzaminatorów. Warto również pomyśleć o organizacji większej liczby szkoleń dla egzaminatorów (zgodnie z głosami samych zainteresowanych), w których wykorzystywano by ogólnopolskie materiały ćwiczeniowe (wypracowane przez zespoły stworzone przy CKE), a znacząca liczba godzin przeznaczona byłaby na część praktyczną związaną ze sprawdzaniem i ocenianiem prac egzaminu maturalnego z chemii. Dobrze byłoby, aby osobami szkolącymi byli trenerzy z certyfikatem CKE, którzy mieliby uprawnienia do przeprowadzania takich szkoleń na terenie całego kraju. Oczywiście, zmieniając i modyfikując system egzaminów zewnętrznych, trzeba pamiętać o tym, co zostało już wypracowane, i trzeba korzystać z tych rozwiązań, które się sprawdzily.

Bibliografia

E. Goźlińska, K. Koletyńska, H. Sitko, *Materiały pomocnicze dla egzaminatorów (część wspólna)*, CKE, Warszawa 2004.